

Bürokrasinin kimi efsaneleri*

Lev Davidoviç Trotskiy

Ekim Devrimi'nin bu kitapta ortaya konan kavranışı yazar tarafından, kuşkusuz yalnızca genel çizgileriyle olmakla birlikte, Sovyet rejiminin ilk yılları boyunca da çeşitli kereler ileri sürüldü. Yazar düşüncesini daha açık bir biçimde tasvir edebilmek için kimi zaman nicel bir ifade kullandı: Ayaklanma sorunu 25 Ekim'den önce “sessiz” ya da “kansız” ayaklanma yöntemiyle “onda dokuz değilse bile dörtte üç oranında” çözümlenmişti. Eğer söz konusu rakamlara, böyle bir durumda rakamların hak edebileceğinden daha fazla önem atfetmez iseniz, düşüncenin kendisi mutlak su götürmezliğini sürdürür. Ama değerlerin yeniden değerlendirilmesi başlayalı beri, kavrayışımız bu hususta acımasız eleştirilere maruz kaldı.

“Eğer ‘muzaffer ayaklanma’ 9 Ekim’de onda dokuz oranında zaten gerçekleşmiş bir olgu idiyse” – diye yazdı Kamenev- “Bolşeviklerin Merkez Komitesi’nde bulunup da 10 Ekim günü ateşli tartışmalar içinde ayaklanmaya girişilip girişilmeyeceğine ve eğer girişilecekse ne zaman girişileceğine karar vermeye çalışanların zihinsel kapasitelerini nasıl değerlendireceğiz? ... 16 Ekim’de toplanan ... ve ayaklanmanın olanakları üzerinde tekrar tekrar tahminlerde bulunanlar için ne diyeceğiz? ... Doğru ya, görünüşe bakılırsa ayaklanma daha

* Türkçe’ye Nesrin Tura ve Ali Rıza Tura tarafından çevrilmiştir.

Ekimin 9’unda ‘sessizce’ ve ‘yasal’ bir biçimde gerçekleşmişti- o kadar ‘sessizdi’ ki, ne parti ne de Merkez Komitesi bundan haberdardı.” Görünüşte pek etkili olan, epigonların* yazılarında göklere çıkarılan ve siyasi ömrü yazarınınkinden uzun süren bu argüman, aslında hataların etkileyici bir biçimde bir araya yığılmasından başka bir şey değildir.

9 Ekim’de ayaklanma hiçbir biçimde “onda dokuz oranında” gerçekleşmiş bir olgu olamazdı, çünkü o gün garnizonun yer değiştirmesi sorunu Sovyet içinde daha yeni gündeme gelmişti ve gelecekte olayların nasıl gelişeceğini bilmek imkânsızdı. Tam da bu nedenle Trotskiy, ertesini gün, yani 10 Ekim’de birliklerin sevki sorununun önemi üzerinde ısrar ettiği sırada, garnizonla komuta heyeti arasındaki çatışmanın tüm planın temelini oluşturmasını istemek için hâlâ yeterli dayanağa sahip değildi. Ancak iki hafta boyunca gün be gün süren inatçı bir çalışmayla ayaklanmanın ana sorunu – hükümete bağlı birliklerin kesin biçimde halkın safına kazanılması- “onda dokuz oranında değilse bile dörtte üç oranında” çözüme kavuşturulmuş oldu. 10 Ekim’de, hatta Merkez Komitesi’nin ayaklanma sorununu ikinci kez gündemine aldığı ve Krilenko’nun garnizon sorununu kesin bir biçimde kilit sorun olarak sunduğu 16 Ekim’de bile durum böyle değildi. Ama ayaklanma – Kamenev’in düşüncemizi çarpıtarak sunduğu gibi- ayın 9’unda onda dokuz oranında muzaffer olsaydı bile, bu olgu varsayımlarla değil, yalnızca eylemle, yani ayaklanmaya girilerek güvenilir biçimde anlaşılabilirdi: Tamamen bir varsayım olan böyle bir durumda bile Ekim’in 10’unda ve 16’sında ateşli tartışmalar yaptılar diye Merkez Komitesi üyelerinin “zihinsel kapasitesi”ne en ufak bir gölge düşmüş olmazdı. Öte yandan, 10 Ekim’den itibaren Merkez Komitesi üyelerinin *a priori* kestirimlerle zaferin aslında onda dokuz oranında kazanılmış olduğuna sarsılmaz biçimde kendilerini inandırmış olduklarını varsaysak bile, yine de geri kalan onda biri tamamlama zorunluluğu ortadan kalkmış olmayacaktı ve bu da onda on için gerektiği kadar dikkat isteyen bir iş olacaktı. Tarih, “nerdeyse” kazanılmışken sırf uygun zamanda düşmanın tümüyle ezilmesine değin sürdürülemediği için bozgunla sonuçlanan öyle çok savaş ve ayaklanmaya tanıklık eder ki! Ve nihayet Kamenev şunu unutturmanın de bir yolunu bulur: Askeri Devrimci Komite’nin faaliyet alanı Petrograd’dan ibarettir. Başkent ne kadar önemli olursa olsun, sonuçta ülkenin geri kalan kısmı da vardır. Ve bu açıdan bakıldığında, Merkez Komitesi’nin ayaklanmanın imkânlarını dikkatle ölçüp biçmek konusunda, yalnızca

Ekim’in 10’unda ve 16’sında değil, 26’sında da, yani Petrograd’da zaferin kazanılmasından sonra da yeterince dayanağı vardı.

Çözümlemekte olduğumuz akıl yürütmede Kamenev Lenin’i savunmaktadır. Tüm epigonlar kendilerini bu saygı uyandıran müstear ada dayanarak savunur-

*Epigon sözcüğü, Türkçe’de tam karşılığı olmayan bir sözcüktür. Bir yazar ya da sanatçının yeteneksiz izleyicileri anlamını taşır. Türkçe’de bu kelimeye en yakın terim “mürit” olabilir.

lar: ayaklanma onda dokuz oranında zaten gerçekleştiyse Lenin ayaklanma için nasıl böyle tutkulu bir savaş vermiş olabilir, diye soruyor Kamenev. Ama Ekim başında Lenin bizzat şunları yazmıştır: “Muhtemeldir ki, tam şu anda, bir ayaklanma olmaksızın iktidarı alabiliriz...” Başka bir deyişle Lenin “sessiz” devrimin 9 Ekim’den önce, üstelik onda dokuz değil onda on oranında gerçekleştiğini varsayıyordu. Bununla birlikte bu iyimser varsayımın ancak eylemle birlikte doğrulanabileceğini anlamıştı. Bu nedenle aynı mektupta şunları da söylüyordu: “İktidarı ayaklanma olmaksızın alamayacak olursak, doğrudan ayaklanmaya girişmeliyiz”. Ekim’in 10’unda, 16’sında ve diğer günlerde tartışılan sorun buydu.

Son dönem Sovyet tarih kayıtları, Lenin ile Merkez Komitesi arasındaki anlaşmazlıklarla ilgili son derece önemli ve öğretici bir bölümü Ekim Devrimi’nin tarihinden tamamen silip çıkardı (hem Lenin’in haklı olduğu ilke sorunları üzerindeki hem de Merkez Komitesi’nin haklı olduğu istisnai ama çok önemli sorunlar üzerindeki anlaşmazlıklar). Yeni doktrine göre ise ne Lenin ne de Merkez Komitesi hata yapmış olabilir ve dolayısıyla aralarında herhangi bir çatışma çıkmış olamaz. Bir anlaşmazlığın varlığını yadsımanın olanaksız olduğu durumlarda ise, genel bir talimat gereğince bunlar Trotskiy’e mal edilir.

Oysa olgular başka şeyler söylüyor: Lenin Demokratik Konferans günlerinde ayaklanmanın gerekliliği konusunda ısrarcı oldu. Merkez Komitesi’nin tek bir üyesi bile onu desteklemedi. Bir hafta sonra Lenin Smilga’ya Finlandiya’da bir ayaklanma karargâhı örgütlemesini ve denizci askerlerle birlikte hükümete bu noktadan bir darbe indirmesini önerdi. Bir on gün sonra ise Kuzey Kongresi’nin ayaklanmanın başlangıç noktası haline gelmesi için ısrar etti. Kongre’de hiç kimse bu öneriyi desteklemedi. Eylül sonunda Lenin, ayaklanmanın üç hafta, yani Sovyetlerin Kongresi’ne kadar ertelenmesinin ölümcül bir hata olacağını düşündü. Buna karşın, Kongre’nin arifesine ertelenen ayaklanma Kongre toplantı halindeyken gerçekleşti. Lenin Moskova’da mücadelenin bir çatışmaya gerek kalmaksızın sonuçlandırılacağını varsayarak ayaklanmanın buradan başlamasını önerdi. Oysa kendisinden önce gerçekleşmiş olan Petrograd zaferine rağmen, Moskova’daki ayaklanma 8 gün sürdü ve pek çok kurbana mal oldu.

Lenin şaşmaz kararlar alan bir otomat değildi. O “yalnızca” bir dahi idi ve insana özgü olan hiçbir şey ona yabancı değildi; buna hata yapmak da dahil. Lenin epigonların büyük devrimciler karşısındaki tutumları konusunda şunları söylemişti: “Ölümlerinden sonra onları zararsız putlar haline getirmek için, bir başka deyişle, ermişler arasına katmak, adları etrafında bir kutsallık halesi oluşturmak için çaba gösterilir ve bütün bunlar, pratikte onlara daha rahat bir

biçimde ihanet etmek için yapılır.” Günümüzün epigonları da aynı dogmayı kendilerini kapsayacak biçimde genişletebilmek için Lenin’in yanılmaz olarak kabul edilmesini istiyorlar.*

Yetkin bir siyaset adamı olarak Lenin’i karakterize eden, cesur perspektifler ile küçük olgu ve belirtilerin titiz biçimde değerlendirilmesinin bir bileşimiydi. Yalıtılmışlığı Lenin’i hareketin temel aşama ve eğilimlerini eşsiz bir kavrayışla belirlemekten alıkoyamadı, ama anlık unsurları ve geçici değişimleri dakik bir biçimde değerlendirme olanağından yoksun bıraktı. Bir bütün olarak politik durum bir ayaklanma için o kadar elverişliydi ki, zafer için birden fazla ihtimal benimsenebilirdi. Lenin Petrograd’da olmuş ve Sovyetler Kongresi’ni göz önüne almaksızın derhal ayaklanma kararını Ekim başında hayata geçirmiş olsaydı, kuşkusuz planında elverişsiz yönleri asgariye indirecek bir politik düzeltme yapardı. Ama en az aynı derecede muhtemeldir ki o an uygulanmakta olan planı da benimseyebilirdi.

Ayaklanmanın genel stratejisi içinde Lenin’in rolüne ilişkin değerlendirmemizi ayrı bir bölümde verdik. Lenin’in taktik önerilerine ilişkin görüşümüzü kesinliğe kavuşturmak için, onun basıncı, sıkıştırmaları, önerileri ve değişik planları almaksızın ayaklanma yoluna girilmesinin çok daha zor olacağını da eklemeyelim. Kritik haftalar boyunca Lenin Smolnıy’de olsaydı, ayaklanmanın genel yönetimi -yalnızca Petrograd’da değil Moskova’da da- çok daha yüksek bir düzey sergilemiş olacaktı. Ama bir “mülteci” olarak Lenin, Smolnıy’de bir Lenin’in yerini tutamazdı.

Taktik yönelişinin yetersizliğini en derinden hisseden Lenin’in kendisiydi. 24 Eylül’de *Raboçi Put*’ta şunları yazıyordu: “Yeni bir devrimin gelişmekte olduğu açık—ne yazık ki bu gelişmenin boyutları ve hızı konusunda pek az şey biliyoruz.” Bu sözler Lenin’in hem parti önderlerine yönelik sitemini, hem de kendi bilgi eksikliğinden yakınmasını ifade etmektedir. Mektubunda bir ayaklanmanın temel ilkelerini anımsatırken şunu eklemeyi de unutmamıştır: “Tabii ki bunların hepsi yaklaşık düşünceler ve yalnızca örnek olması için kullanıldılar.” 8 Ekim’de Lenin Kuzey Bölgesi Sovyetler Kongresi’ne şunları yazıyordu: “Petersburg işçilerinin ve askerlerinin olası ayaklanmaları... kısa süre içinde gerçekleşecek olursa, işin dışında tutulan bir kişi olarak tavsiyelerimi göndermeyi deneyeceğim, ama bu ayaklanma henüz gerçekleşmiş değil.” Lenin Zinovyev ve Kamenev ile polemğine şu sözlerle başlamıştır: “Talihin iradesiyle bir bakıma tarihin te-

Komünist Enternasyonal’in üçüncü kongresi sırasında Lenin, bazı “aşırı solculara” yapmış olduğu saldırıları yumuşatmak amacıyla, mültecilik yıllarında, özellikle de 1917’de Finlandiya’daki son mülteciliği sırasında, o anda uygulanmakta olan ayaklanma planına oranla koşullara daha az uygun bir planı öne sürmekle yaptığı hata da dahil olmak üzere kendisinin de “aşırı sol” hatalar işlediğini belirtmiştir. Kendi hatasına ilişkin bu referansı, belleğim beni yanıltmıyorsa Kongre’nin Almanya ile ilgili komisyonuna Lenin tarafından gönderilen bir mektupta da yer aldı. Ne yazık ki Komünist Enternasyonal arşivleri bize kapalı ve Lenin’in söz konusu açıklaması tabii ki yayımlanmadı.

mel akışından uzakta bırakılmış bir yazar, özellikle de yazılarının yayınlanması geciktiriliyorsa, geride kalma ya da bilgi eksikliği riskiyle sürekli olarak karşı karşıyadır.” Burada da hem yalıtılmışlıktan yakınma hem de çok keskin buldukları metinlerin basılmasını geciktiren ya da en iğneli pasajları çıkaran editörlere yönelik bir sitem söz konusudur. Ayaklanmadan bir hafta önce, Lenin parti üyelerine yazdığı gizli bir mektupta şöyle der: “Ayaklanma sorununun şu anda, yani 20 Ekim’e bu denli yakın bir zamanda gündeme getirilmesine gelince, bu işin ne ölçüde parti dışı basındaki grev kırıcıların (Zinovyev ve Kamenev’in) çabaları sonucunda berbat edildiğini *bu mesafeden* yorumlayamam.” “Bu mesafeden” sözcüklerinin altını çizen Lenin’in kendisidir.

Peki, epigon okulu Lenin’in taktik önerileriyle Petrograd’daki ayaklanmanın gerçek seyri arasındaki uyumsuzluğu nasıl açıklıyor? Ya çatışmaya anonim ve şekilsiz bir nitelik atfediyor; ya anlaşmazlıkların dikkate değer olmadıklarını bildirerek tamamen üzerinden atlıyor; ya sarsılmaz gerçekleri yadsıyor; ya Lenin’in bütün olarak Merkez Komitesi’nden veya Merkez Komite içindeki ayaklanma muhaliflerinden söz ettiği yerlere Trotskiy adını yerleştiriyor; ya da nihayet, karşılıklı olarak tutarlı olup olmadıklarına bakmadan tüm bu yönleri birleştiriyor.

“Ekim ayaklanmasının idare şekli” diye yazıyor Stalin, “(Bolşevik) stratejinin bir modeli olarak düşünülebilir. Bu koşulu (doğru anın seçilmesi) atlamak, partinin, bir yenilgi tehlikesine yol açarak olayların seyrinin gerisine düştüğü ya da önüne geçtiği bir ‘tempo kaybı’ olarak adlandırılabilir tehlikeli bir hataya yol açar. Bir grup yoldaşın ayaklanmayı 1917 Ağustosunda Demokratik Konferans’ın tutuklanması ile birlikte başlatma girişimleri bu ‘tempo kaybı’nın bir örneği, yani ayaklanma zamanının nasıl seçilmemesi gerektiğinin bir örneği olarak düşünülmelidir.” Bu satırlardaki “bir grup yoldaş” nitelemesiyle kast edilen Lenin’dir. Ayaklanmanın Demokratik Konferans’ın tutuklanmasıyla başlatılmasını Lenin’den başka hiç kimse önermemiştir ve bu öneriyi hiç kimse desteklememiştir. Stalin Lenin’in taktik planını “ayaklanma zamanının nasıl seçilmemesi gerektiğinin bir örneği” olarak göstermektedir. Ama anlatımında isim belirtmiyor oluşu Stalin’e Lenin’le Merkez Komitesi arasında herhangi bir anlaşmazlık olduğunu yadsıma olanağı da tanımaktadır.

Yaroslavskiy bu güçlükten kurtulmanın daha basit bir yolunu bulmuştur. “Kuşkusuz, bu bir ayrıntı sorunu değildir” diye yazar. “Ayaklanmanın Moskova’da mı yoksa Petrograd’da mı başladığı sorunu değildir.” Mesele şudur ki olayların tüm seyri “Lenin’in çizgisinin doğruluğunu, partimizin çizgisinin doğruluğunu” kanıtlamıştır. Bu zeki tarihçi görevini olağanüstü derecede basitleştirmektedir. Ekim’in, Lenin’in stratejisini doğruladığı ve özellikle de “eski Bolşevikler”in yönetici tabakasına karşı kazandığı Nisan zaferinin ne denli önemli olduğunu kanıtladığı su götürmez bir gerçektir. Ama nerede başlamak, ne zaman başlamak ve nasıl başlamak konusunda eğer genel olarak bir sorun yoksa, kuşkusuz o zaman Lenin’le ortaya çıkan ikincil anlaşmazlıklardan – ya da genel olarak taktik

meselesinden- geriye hiç bir şey kalmaz.

John Reed'in kitabında, Bolşeviklerin önderlerinin 21 Ekim'de "ikinci bir tarihsel toplantı" yaptıklarına dair bir öykü anlatılır. Reed'e söylendiğine göre, Lenin bu toplantıda şunları söylemiştir: "Ekim'in 24'ü harekete geçmek için fazla erken. Ayaklanma için tüm Rusya çapında bir temelimiz olmalı ve ayın 24'ünde delegelerin tümü Kongre'ye gelmiş olmayacaklar. Öte yandan 26 Ekim harekete geçmek için çok geç olacak... Ayın 25'inde, Kongre'nin açılış gününde harekete geçmeliyiz." Reed kitabının sayfalarına devrimin belirleyici günlerinin duygularını ve heyecanlarını yansıtabilen olağanüstü keskin bir gözlemciydi. Lenin'in, Reed'in eşsiz tarih yapıtının milyonlarca kopyasının dünyadaki tüm ülkelere dağıtılmasını istemesinin nedeni de budur. Ancak bu çalışmanın olayların sıcaklığı içinde yapılması, koridorlarda, sokaklarda, kamp ateşleri önünde alınan notlar, karşılıklı konuşmalar ve havada kapılan parça parça cümlecikler ve bunun için bir de çevirmen gereksinmesi – tüm bunlar kısmi hataları kaçınılmaz hale getirmiştir. 21 Ekim'de yapılan bir toplantıya ilişkin bu öykü, Reed'in kitabındaki en açık hatalardan biridir. "Tüm Rusya çapında bir Sovyet temeli" argümanı Lenin'e ait olamaz, çünkü Lenin böyle bir temel peşinde koşmanın "tam budalalık ya da tam ihanet"ten pek başka bir anlama gelmediğini bir kereden fazla olmak üzere ifade etmiştir. Lenin 24 Ekim'in çok erken olduğunu söylemiş olamaz, çünkü Eylül'ün başından itibaren, ayaklanmanın, gereksiz yere bir gün bile ertelenmesini kabul edilemez olarak görmüştür. Çok geç kalmış olabileceğini ama "erken olmasının artık olanaksız" olduğunu söylemiştir. Öte yandan –kendi başlarına yeterince belirleyici olan- bu politik değerlendirmeler bir yana, Reed'in öyküsü ayın 21'inde herhangi bir "ikinci tarihsel konferans" yapılmadığı konusundaki basit gerçek tarafından zaten yalanlanmaktadır. Böyle bir konferansın diğer katılımcıların belgelerinde ve belleklerinde iz bırakmamış olması düşünülemez. Lenin'in katıldığı yalnızca iki konferans yapılmıştı: 10 Ekim ve 16 Ekim konferansları. Reed bunu bilemezdi. Ama o zamandan bu yana yayınlanan belgeler 21 Ekim'deki "tarihsel toplantı"ya yer vermemektedir. Buna karşın epigon tarihçiler Reed'in açıkça yanlış olan bu tanıklığını bütün resmi yayınlarda kullanmakta tereddüt etmediler. Böylece Lenin'in direktifleriyle olayların gerçek seyri arasında akla uygunmuş gibi görünen bir takvim çakışması yaratmayı başardılar. Tabii bunu yaparken resmi tarihçiler Lenin'i, anlaşılmaz ve iflah olmaz bir biçimde kendi kendisiyle çeliştiği bir konuma yerleştirdiler. Fakat anlamalısınız ki aslında burada Lenin onları ilgilendirmiyor. Epigonlar Lenin'i yalnızca kendi tarihsel takma isimleri haline getirdiler ve kendi *ex post facto* yanılmazlıklarını kanıtlamak için onu teklifsizce kullanıyorlar.

Ama resmi tarihçiler olguları kendilerinin gerekli gördüğü yürüyüş hattına doğru bükme işinde bundan daha da ileri gidiyorlar. Nitekim Yaroslavskiy kendi parti tarihinde şunları yazıyor: "Merkez Komitesi'nin 24 Ekim'deki toplantısında, yani ayaklanmadan önceki son toplantıda Lenin de vardı." Resmi olarak yayınlanan

ve toplantıya katılanların tam listesini de içeren tutanaklar, Lenin'in bu toplantıda bulunmadığına tanıklık etmektedir. "Lenin ve Kamenev sol sosyal devrimcilerle müzakere görevine atanmışlardı," diye yazıyor Yaroslavskiy. Tutanaklar bu görevin Kamenev ve Berezin'e verildiğini söylemektedir. Kaldı ki, hiçbir tutanak olmasa da Merkez Komitesi'nin bu ikincil "diplomatik" görevi Lenin'e vermeyeceği açık olmalıdır. Merkez Komitesi'nin bu tayin edici toplantısı sabah yapılmıştı. Lenin Smolnii'ye gecedan önce gelmemişti. Petrograd Komitesi'nin bir üyesi, Sveşnikov Lenin'le ilgili olarak şunları anlatır: "Odasında filanca saatte çıktığımı bildiren bir not bırakarak akşam (24 Ekim akşamı) bir yerlere gitmişti. Bunu öğrendiğimizde İlyiç için ölesiye korktuk." Ancak "akşamın geç saatlerinde" Lenin'in Askeri Devrimci Komite'ye gittiği öğrenildi.

Bunlar bir yana, en şaşırtıcı olanı, Yaroslavskiy'in birinci derecede önem taşıyan bir politik ve insani belgeyi bilmezlikten gelmesidir: Ayaklanmanın nihayet açıkça başlamış olduğu saatlerde, Lenin tarafından bölge önderlerine yazılan bir mektup. "Yoldaşlar! Bu satırları 24 Ekim akşamı yazıyorum... Artık her şeyin pamuk ipliğine bağlı olduğuna, sorunların artık konferanslar, kongreler (hatta Sovyetlerin kongreleri bile) tarafından değil, yalnızca halk, kitle, silahlı kitlelerin mücadelesi tarafından belirlenebilecek bir duruma geldiğine yoldaşları tüm gücümle ikna etmek istiyorum. Tam bu akşam, tam bu gece, junckerleri (öğrenci subayları – çn) silahsızlandırıp (eğer direnirlerse bozguna uğratıp) ve başka ne gerekiyorsa yapıp hükümeti her ne pahasına olursa olsun tutuklamak zorunludur." Lenin Merkez Komitesi'nin kararsızlığından o denli korkuyordu ki son anda bile ona aşağıdan bir basınç uygulamaya çalışıyordu. Şöyle yazıyor Lenin: "Tüm bölgelerin, tüm alayların, tüm güçlerin hemen harekete geçmeleri ve Askeri Devrimci Komite'ye, Bolşeviklerin Merkez Komitesi'ne şu ısrarlı taleple derhal temsilcilerini göndermeleri zorunludur: Ekim'in 25'ine dek hiçbir koşulda iktidarı Kerenskiy ve ortaklarının eline bırakmayın, ne olursa olsun, - her şeyi bugün, bu akşam ya da bu gece çözüme kavuşturun." Lenin bu satırları yazarken, Askeri Devrimci Komite'ye baskı yapmak için seferber etmeye çalıştığı alaylar ve bölgeler Askeri Devrimci Komite tarafından kent ele geçirilmesi ve hükümetin devrilmesi için çoktan seferber edilmişti. Lenin'in 21 Ekim'de, ayaklanmayı 25'ine dek ertelemeyi önermiş olamayacağını ve derhal saldırıya geçme kararının alındığı 24 Ekim sabahı toplantısına katılmış olamayacağını hiç olmazsa, -her satırı kaygı ve heyecanla ürperen- bu mektup açıkça göstermektedir.

Yine de bu mektupta kafa karıştırıcı bir öge var. Vıborg bölgesinde saklanan Lenin, bu denli olağanüstü önem taşıyan bir kararı nasıl olur da akşama dek öğrenememiştir? Sveşnikov'un ifadesine – ve başka kaynaklara – göre açık ki o gün boyunca Lenin'le iletişim Stalin aracılığıyla sağlanmıştı. Bu durumda tek varsayım, Merkez Komitesi'nin sabah toplantısına katılmamış olan Stalin'in de alınan kararı akşamdan önce öğrenmediği olabilir.

Lenin'in telaşının dolaysız nedeni, o gün boyunca Smolnii'den Sovyetler

Kongresi'nde alınacak karara dek hiçbir belirleyici adımın atılmayacağı yönünde yayılan bilinçli ve ısrarlı söylentiler olabilir. Aynı günün akşamı, Petrograd Sovyeti'nin acil bir oturumunda, Askeri Devrimci Komite'nin faaliyetlerine ilişkin sunduğu raporunda Trotskiy şunları söyledi: “Bugün ya da yarın için –Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi eşiğinde- silahlı bir çatışma planımıza dahil değildir. Kongrenin sloganımızı daha büyük bir güç ve otorite ile gerçekleştireceğini düşünüyoruz. Ama eğer hükümet geriye kalan ömrünü -24, 48 ya da 72 saat- bize karşı saldırı başlatmak üzere kullanmak isterse, göze göz, dişe diş bir karşı saldırı ile yanıt vereceğiz.” O günün bütününe egemen olan hava buydu. Bu savunma duyuruları, saldırıdan önceki son anda, düşmanın zaten pek canlı olmayan dikkatini köreltme amacını taşıyordu. 25 Ekim gecesi, Bolşeviklerin ani bir ayaklanma yapmaya niyetleri olmadığı konusunda Kerenskiy'i temin etme dayanağını Dan'a veren, çok büyük bir ihtimalle bu manevra oldu. Ama öte yandan, Smolniiy'den yayılan bu yatıştırıcı duyurulardan biri kendisine ulaştıysa, içinde bulunduğu gerilim ve güvensizlik durumunda, bir savaş hilesini Lenin de ciddiye almış olabilir.

Hileler, savaş sanatının zorunlu öğelerinden birini oluşturur. Bununla birlikte yanlışlıkla kendi kampını yanıltabilen bir hile kötü bir hiledir. Sorun kitleleri tümüyle sokaklara çağırarak olsaydı, “72 saat” konusundaki bu sözler ölümcül bir davranış olabilirdi. Ama 24 Ekim'de kalkışma için genel devrim çağrılarında artık ihtiyaç kalmamıştı. Başkent'in başlıca noktalarını ele geçirmeleri planlanan silahlı bölükler silah başındaydılar ve en yakın devrim karargâhlarıyla telefon bağlantısı içinde bulunan kumandanlarından saldırı işareti bekliyorlardı. Bu koşullarda devrim karargâhının iki yanı keskin hilesi tamamen yerindeydi.

Resmi araştırmacılar ne zaman hoş olmayan bir belgeyle karşılaşsalar adresini değiştiriyorlar. Yakovlev şunları yazıyor: “Bolşevikler ‘meşruiyetçi yanılısamalara’ boyun eğmediler. Trotskiy'in ayaklanmayı mutlaka İkinci Sovyetler Kongresi'ne göre ayarlama önerisini reddettiler ve Sovyetler Kongresi'nin açılışından önce iktidarı ele geçirdiler”. Burada sözü edilen Trotskiy'in hangi önerisidir, nerede ve ne zaman ele alınmıştır, hangi Bolşevikler tarafından reddedilmiştir? – yazarın bu konularda söyleyecek hiçbir şeyi yoktur ve bu bir tesadüf değildir. Trotskiy'in “ayaklanmayı mutlaka İkinci Sovyetler Kongresi'ne göre ayarlama” önerisinde bulunduğu dair herhangi bir işarete rastlamak için tutanakları ya da bilmem kimin anılarını boşuna aramamız gerekir. Yakovlev'in bu iddiasının dayanağı, titizlikle kalıbına uydurulmuş bir yanlış anlamadır. Bu yanlış anlamayı açıklığa kavuşturan ise bizzat Lenin'den başkası değildir.

Uzun süre önce yayınlanan anıların da açıkça kanıtlandığı gibi Trotskiy Eylül başından itibaren ayaklanmaya karşı çıkanlara, Sovyetler Kongresi için tarih belirlemenin Bolşevikler açısından ayaklanma için tarih saptamakla aynı şey olacağını pek çok kez anlatmıştır. Kuşkusuz bu, ayaklanmanın ancak Sovyetler Kongresi'nin kararıyla başlaması gerektiği anlamına gelmiyordu

– böyle çocukça bir biçimciliğin sözü bile edilemezdi. Sorun en uç tarihin belirlenmesiydi, ayaklanmayı Kongre sonrasında belirsiz bir tarihe ertelenen olanaksız oluşuydu. Merkez Komitesi içindeki bu tartışmaların Lenin’e kimlerin dolayımıyla ve hangi biçimler altında ulaştığı belgelerde açık değil. Düşmanın çok fazla gözü önünde bulunan Trotskiy ile bir görüşme Lenin için çok büyük bir risk olurdu. Lenin o zamanki sakıncılı tutumu içinde, Trotskiy’in vurguyu ayaklanmadan yana değil de Kongre’den yana yapmasından, ya da her halükârda, Zinovyev ve Kamenev’in “meşruiyetçi yanlısamları” karşısında gerekli direnci gösterememesinden korkmuş olabilir. Lenin, pek az tanıdığı yeni Merkez Komitesi üyeleri, eski Mejrayontsiler (birleşmeciler) olan Joffé ve Uritzkiy konusunda da kaygıya kapılmış olabilir. Lenin’in zaferden sonra, 1 Kasım’da, Petrograd Komitesi’nin bir toplantısında yaptığı bir konuşmada bunun dolaysız bir kanıtı da vardır. “Toplantıda (10 Ekim) saldırıya geçme sorunu gündeme getirildi. Enternasyonalist-birleşmeciler tarafından gelebilecek bir oportünizm konusunda kaygılarım vardı, ama bu kaygılar dağıldı; oysa bizim partimizin (Merkez Komitesi’nin bazı eski) üyeleri karşı çıktılar. Bundan derin üzüntü duydum.” Kendi ifadesine göre Lenin 10 Ekim’de, yalnızca Trotskiy’in değil, onun dolaysız etkisi altındaki Joffé ve Uritzkiy’nin de kesin olarak ayaklanmadan yana olduklarına ikna oldu. Genel olarak tarih belirleme sorunu ilk kez bu toplantıda gündeme geldi. O halde, Sovyetler Kongresi’nin ön kararı olmadan ayaklanmayı başlatmama yönündeki “Trotskiy’e ait öneri” ne zaman ve kimler tarafından reddedildi? Karışıklığın çapını daha da genişletmek istercesine, resmi araştırmacılar, 21 Ekim tarihli düzmece bir karara göndermeler yaparak, gördüğümüz gibi aynı öneriyi Lenin’e de atfediyorlar.

Bu noktada Stalin, çekişmenin içine, Yakovlev’i ve onunla birlikte daha pek çok şeyi yalanlayan başka bir versiyonla dalmaktadır. Görünüşe bakılırsa, Stalin’e göre, ayaklanmanın kongre gününe – yani 25 Ekim’e – ertelenmesi Lenin’den öze ilişkin bir itiraz görmemiştir ama ayaklanma tarihinin önceden yayınlanması her şeyi berbat etmiştir. Fakat burada sözü Stalin’in kendisine verelim: “Petrograd Sovyeti’nin ayaklanma tarihini (25 Ekim) kentte açık bir biçimde saptayıp yayınlamakla yaptığı hata ancak bu açıklanan ayaklanma tarihinden önce gerçek bir ayaklanma yaparak düzeltilebilirdi.” Bu iddia öylesine tutarsızdır ki insanı gardını indirmeye bile itebilir. Sanki Lenin’le yapılan o tartışmalarda söz konusu olan ayaklanmanın Ekim’in 24’ünde başlatılması ile 25’inde başlatılması arasındaki tercihmiş gibi! Gerçekte Lenin ayaklanmadan yaklaşık bir ay önce şöyle yazıyordu: “Sovyetler Kongresi’ni beklemek tam bir budalalıktır çünkü bu, haftaların geçip gitmesine izin vermek anlamına gelir. Oysa haftalar, hatta günler artık her konuda belirleyicidir.” Sovyet, ayaklanmanın tarihini nerede, ne zaman ve hangi kanaldan dışarıda yayınlamıştır? Sovyet’i bu denli anlamsız bir davranışa itebilecek nedenleri uydurabilmek bile zordur. Gerçekte, tarihi 25 Ekim olarak önceden ve kamuya açık bir biçimde saptanan

ayaklanma değil, Sovyetlerin Kongresi'nin başlangıcıdır ve bu, Petrograd Sovyeti tarafından değil, uzlaşmacı Merkez Yürütme Komitesi tarafından yapılmıştır. Düşmanın, Sovyet'in sözde düşüncesizliği yüzünden değil, ama bu olgu nedeniyle bazı anlamlar çıkarabilmesi olasıydı: Eğer Bolşevikler sahneden çekilme niyetinde değillerse, iktidarı kongre sırasında alma girişiminde bulunmak durumundadırlar. Bunun ardından şöyle yazmıştık: “Ayaklanma tarihini 25 Ekim olarak saptadığımız olayların mantığından çıkıyordu. Tüm burjuva basını bunu böyle anladı.” Stalin, “olayların mantığı”na ilişkin bu karışık anısını, ayaklanma tarihinin “düşüncesizce” dışarıda yayınlanması biçiminde değiştirmiştir. İşte, tarih böyle yazılmaktadır.

Devrimin ikinci yıldönümünde, bu kitabın yazarı şu olguya az önce anlatılan anlamda gönderme yapıyordu: “Ekim ayaklanması için, deyim yerindeyse, önceden kesin bir tarih, 25 Ekim tarihi saptanmıştı ve ayaklanma tam da bu tarihte gerçekleştirildi.” Yazar şunları da ekliyordu: “Tarihte, günü olayların seyri tarafından önceden belirlenen başka bir ayaklanma örneğini boşuna ararız.” Bu iddia hatalıydı: 10 Ağustos 1792 ayaklanması için de yaklaşık bir hafta önceden belirli bir tarih saptanmıştı ve bu da düşüncesizliğin değil, olayların mantığının bir sonucuydu.

3 Ağustos'ta Yasama Meclisi, Paris seksiyonlarından gelen ve kralın devrilmesini talep eden dilekçelerin ayın 9'unda ele alınmasına karar verdi. Eski tarihçilerin dikkatinden kaçan pek çok şeyi gözlemlemiş olan Jaurés şöyle yazıyor: “Tartışmanın gününün bu şekilde belirlenmesi, ayaklanma gününü de saptamış oldu.” Seksiyonların önderi Danton savunmacı bir tavır aldı: “Eğer yeni bir devrim patlak verecek olursa bu” diye ısrarla açıklıyordu, “hükümetin hainliğine aynı şekilde karşılık vermek olacaktır.” Sorunun seksiyonlar tarafından Yasama Meclisi'nin tartışmasına sunulması hiçbir biçimde bir “meşruiyetçi yanılısama” değildi. Bu yalnızca ayaklanma hazırlamanın bir yöntemiymi ve dolayısıyla da ayaklanmanın yasal örtüsüydü. Bilindiği gibi, seksiyonlar, konumlarını korumak üzere, ilk hücum işaretiyle birlikte elde silah ayağa kalktılar.

125 yıllık bir mesafeyle birbirinden ayrılan bu iki devrim arasındaki benzer çizgiler hiç de tesadüfi değildir. Her iki ayaklanma da devrimin başlangıcında değil, ikinci aşamasında meydana geldi ve bu olgu her ikisini de politik bakımdan çok daha bilinçli ve amaçlı kıldı. Her iki durumda da devrimci kriz yüksek bir olgunluk aşamasına ulaşmıştı; kitleler başkaldırının kaçınılmazlığının ve hızla yaklaştığının farkındaydılar. Eylem birliği gereksinimi onları, yaklaşan olayların merkezi olarak belirli bir “yasal” tarih üzerinde odaklanmaya zorladı. Önderler kitle hareketinin bu mantığına uydular. Politik durumun denetimi halihazırda kendi ellerindeyken ve zafer neredeyse kazanılmışken, savunmacı görünen bir konuma çekilmeyi tercih ettiler: Zayıflamış bir düşmanı provoke ederek, yaklaşan çatışmanın sorumluluğunu baştan onun üzerine yıktılar. Ayaklanma “önceden saptanan bir günde” işte bu şekilde gerçekleşti.

Uygunsuzluklarıyla bu denli çarpıcı olan Stalin'in bu iddiaları – bir kısmından önceki bölümlerde söz edildi – onun 1917 olaylarını iç bağlantıları içinde ne kadar az düşündüğünü ve bu olayların onun belleğinde ne kadar silik izler bıraktığını gösteriyor. Bunu nasıl açıklayabiliriz? İnsanların, tıpkı besinleri sindirirken sindirimin fizyolojisini anlamadıkları gibi, tarihi de onun kurallarını anlamadan yaptıkları bilinir. Fakat bunun siyasi liderler için geçerli olmaması beklenir –hele ki bilime dayanan bir program temelinde hareket eden bir partinin liderleri için. Bununla birlikte, devrime seçkin konumlarda katılmış olan pek çok devrimcinin, devrimin hemen ardından, kendi dolaysız katılımlarıyla gerçekleşen olayın içsel anlamını kavramak konusunda yetersizlik gösterdikleri bir gerçektir. Epigonizmin olağanüstü zengin literatürü, bir buharlı silindirin kol ve bacakları ezip parçalaması gibi, bu devasa olayların insan beyinlerini merdaneden geçirdiği izlenimi vermektedir. Bu bir dereceye kadar doğrudur; aşırı psişik gerilim çok geçmeden insanları tüketir. Ne var ki başka bir faktör bundan çok daha önemlidir. Muzaffer bir devrim, dünün devrimcilerinin durumunu köklü bir biçimde değiştirir. Bilimsel meraklarını uyuşturur, doğru olmasa da resmi olarak kabul gören açıklamalarla barıştıır, geçmiş günleri yeni çıkarlarının etkisi altında değerlendirmeye iter. Böylelikle bürokratik bir efsane ağı, olayların gerçek biçimini giderek daha kalın bir örtü altında bırakır.

Bu kitabın yazarı, 1924 yılında, *Ekim Dersleri* adını taşıyan çalışmasında Lenin'in partiyi ayaklanmaya götürürken Zinovyev ve Kamenev'in temsil ettiği sağ kanatla neden bu denli şiddetli bir mücadele yürütmek zorunda kaldığını anlatmaya çalıştı. Stalin buna itiraz etti: “O sırada, partimiz içinde anlaşmazlıklar var mıydı? Evet vardı. Ama partide bir ‘sağ’ bir de ‘sol’ kanat keşfetmeye çalışan Trotskiy'in iddialarının tersine, bunlar özünde yalnızca pratik nitelikli anlaşmazlıklardı...” “Trotskiy partimizin Ekim'de, Kamenev ve Zinovyev'in şahsında bir sağ kanada sahip olduğunu iddia ediyor... Kamenev ve Zinovyev'le olan anlaşmazlık nasıl oldu da yalnızca birkaç gün sürdü?... Bir kopma yaşanmadı ve anlaşmazlıklar sadece birkaç gün sürdü çünkü – ve yalnızca bu nedenle – Kamenev ve Zinovyev'in şahsında bulduğumuz Bolşevik-Leninistlerdi.” Stalin, bundan yedi yıl önce – ayaklanmadan beş gün önce de– Lenin'i aynen bu biçimde aşırı kesinlikle suçlayıp Zinovyev ve Kamenev'in “Bolşevizm”in ortak zemininde yer aldıklarını iddia etmemiş miydi? Stalin'in tüm zikzaklarında, iyi tasarlanmış bir felsefenin değil, karakterinin genel biçimlenişinin sonucu olan özel bir tutarlılık çizgisi vardır. Devrim'den yedi yıl sonra da parti içi anlaşmazlıkların derinliğini devrimin arifesindekiyle aynı kaba yöntemle kavramaktadır.

Devrimci bir politik lider için mihenk taşı devlet sorunudur. Ayaklanmaya karşı yazdıkları 11 Ekim tarihli mektupta Zinovyev ve Kamenev şunları söylediler: “Doğru taktikler uygulayarak, Kurucu Meclis'teki sandalyelerin üçte birini, ve hatta üçte birinden fazlasını kazanabiliriz... Kurucu Meclis artı Sovyet, işte yöneldiğimiz bileşik devlet kurumu tipi budur.” Söz konusu “doğru taktikler”

İktidarın proletarya tarafından fethinden vazgeçmek anlamına geliyordu. “Bileşik devlet tipi”, üçte ikisini burjuva partilerin oluşturduğu Kurucu Meclis ile proletarya partisinin yönetimde olduğu Sovyetlerin bir bileşimi anlamına geliyordu. Bu bileşik devlet tipi sonradan, Hilferding’in Sovyetleri Weimar anayasasına katma düşüncesinin temellerini oluşturdu. Branderburg Markı kumandanı General Von Linsingen 7 Kasım 1918’de Sovyetlerin oluşturulmasını, “bu tür kurumların mevcut devlet düzeniyle çeliştiği” gerekçesiyle yasaklarken, en azından, Avusturya Marksistlerinden ve Alman Bağımsız Partisi’nden çok daha kavrayışlı olduğunu göstermiştir.

Lenin Nisan’da, Kurucu Meclis’in ikincil bir konuma düşeceği uyarısını yaptı. Bununla birlikte, Lenin ya da genel olarak parti 1917 yılı boyunca demokratik temsil düşüncesini kategorik olarak hiç reddetmedi. Çünkü devrimin ne kadar ileri gideceğini önceden güvenli bir biçimde belirleyebilmek olanaksızdı. İktidarın ele geçirilmesinden sonra, Sovyetlerin orduyu ve köylüleri yeterince çabuk bir biçimde kazanmayı başaracağı; böylelikle Kurucu Meclis’in – özellikle de seçmen kitlesinin genişletilmesinden sonra (Lenin seçmen yaşının 18’e indirilmesini özel olarak öneriyordu) – çoğunluğu Bolşeviklere vereceği ve Sovyet rejimine salt biçimsel bir onay sağlamış olacağı varsayılıyordu. Lenin bu anlamda bir “bileşik devlet tipi”nden – yani “Kurucu Meclis”in Sovyet diktatörlüğüne uydurulmasından – zaman zaman söz etti. Gerçekte ise olay farklı bir çizgide gelişti. Lenin’in ısrarına rağmen, iktidarın kazanılmasından sonra Merkez Komitesi Kurucu Meclis için çağırışı birkaç hafta geciktirmeye bir türlü karar veremedi – bu gecikme sağlanmaksızın seçmen sayısını arttırmak ya da daha önemlisi köylülere Sosyal Devrimciler ve Bolşeviklerle ilişkilerini yeniden tanımlama şansı vermek olanaksız olduğu halde. Kurucu Meclis Sovyet’le çatıştı ve lağvedildi. Kurucu Meclis içinde temsil edilen düşman kamplar yıllarca süren bir iç savaşa başladılar. Sovyet diktatörlüğü içinde demokratik temsil için ikincil bir yer bile bulunamadı. “Bileşik tip” sorunu pratikte gündemden düştü. Oysa, sonradan Almanya’daki Bağımsız Parti’nin deneyiminin gösterdiği gibi, teorik olarak tüm önemini korudu.

1924 yılında Stalin, parti içi mücadelenin gerekleri doğrultusunda ilk kez geçmişin bağımsız bir değerlendirmesini yapmaya kalkıştığı anda, Lenin’e yaptığı bir göndermeden de destek alarak, Zinovyev’in “birleşik devlet”inin savunusunu yaptı. “Trotskiy, Kurucu Meclis ile Sovyetlerin bileşimi teorisine Hilferdingizm suçlamasıyla saldırırken Bolşevik taktiklerin kendine özgü yönlerini anlamıyor.” Stalin karakteristik üslubuyla böyle yazıyordu. “Trotskiy’in bir Hilferdingist’e çevirmeye hazır olduğu Zinovyev tamamen ve bütün olarak Lenin’in görüşünü paylaşır.” Bu, Stalin’in, hem Hilferding hem Zinovyev için söz konusu olanın iki sınıfın, Kurucu Meclis dolayısıyla burjuvazinin ve Sovyetler yoluyla proletaryanın iktidarlarını uyumlu hale getirmek ve uzlaştırmak olduğunu, oysa Lenin’in sorununun tek ve aynı sınıfın, proletaryanın iktidarını ifade eden iki ku-

rumu bir araya getirmek olduğunu anlamakta, 1917'nin teorik ve politik mücadelelerinden yedi yıl sonra bile tamamen başarısız kaldığı anlamına gelir. Lenin'in o zamanlar açıkladığı gibi, Zinovyev'in düşüncesi devlete ilişkin Marksist öğretinin temeliyle karşıtlık halindedir. Ekim'in 17'sinde Lenin, Zinovyev ve Kamenev'e karşı şunları yazıyordu: "İktidarın Sovyetlerin elinde olduğu koşullarda, 'bileşik tip' herkes tarafından kabul edilebilir. Ama iktidarın Sovyetlere geçmesinin reddini 'bileşik tip' başlığı altında sunmak...buna parlamenter bir ifade bulmanın olanağı var mı?" O halde, görüyoruz ki Zinovyev'in Stalin tarafından "Bolşevik taktiklerin kendine özgü yönleri" olarak tanımlanan ve sözde Trotskiy tarafından anlaşılmayan bu düşüncesini değerlendirebilmek için Lenin, bu konularda kılı kırk yaran bir tavırla tanınmadığı halde, parlamenter bir ifade bulmakta bile güçlük çekmektedir. Bir yıldan biraz fazla bir süre sonra, Lenin aynı düşünceyi Almanya'ya uygulayarak şunları yazıyordu: "Burjuva diktatörlüğünü proletarya diktatörlüğü ile bir araya getirme çabası hem Marksizm'in hem de genel olarak sosyalizmin tam bir inkârıdır." Lenin'in başka türlü yazması beklenebilir miydi?

Zinovyev'in "bileşik tip"i esas olarak ikili iktidarı ebedileştirme – yani Menşevikler tarafından tamamen tüketilmiş olan bir deneyimi yeniden canlandırma – çabasıydı. Ve eğer Stalin 1924'de hâlâ bu sorun konusunda Zinovyev'le aynı zemini paylaşmakta idiyse, bu, Lenin'in tezlerine katılmasına karşın, yine de 29 Mart 1917 tarihli raporunda bizzat kendisinin geliştirdiği ikili iktidar felsefesine en iyi olasılıkla yarı sadık kaldığı anlamına gelir: "Roller bölündü. Sovyet devrimci dönüşümde inisiyatifi fiilen ele geçirdi... Geçici hükümet fiilen devrimci halkın kazanımlarını güçlendirme rolünü oynadı." Burada, burjuvazi ve proletarya arasındaki karşılıklı ilişkiler basit bir iş bölümü olarak tanımlanmaktadır.

Ayaklanmadan önceki son hafta boyunca, Stalin, bir yanda Lenin, Trotskiy ve Sverdlov, öte yanda Kamenev ve Zinovyev arasında açıkça manevra yapıp duruyordu. Ayaklanma muhaliflerini Lenin'in darbelerine karşı koruyan 20 Ekim tarihli editoryal bildirge – özellikle de Stalin'in kaleminden çıktığında – tesadüfi olamazdı. Parti içi manevralar konusunda Stalin eski bir ustaydı. Aynen Lenin'in gelişinden sonra, Nisan'da olduğu gibi, Stalin tedbirli bir biçimde Kamenev'i ön plana itti ve kendisi, ayaklanmanın ön gününde, olası bir yenilgi durumunda Kamenev ve Zinovyev'in çizgisine geri çekilmeye hazırlanarak, yeniden savaşa katılmadan önce sessizce kenarda bekledi. Stalin, aşılığında Merkez Komitesi ile kopuşu kaçınılmaz hale getirecek bir sınıra dek bu yolda ilerledi. Bu olasılık onu korkutuyordu. 21 Ekim toplantısında, Stalin Sovyetler Kongresi için temel sorunlar üzerine tezlerin Lenin, politik raporun da Trotskiy tarafından hazırlanması önerisini tartışmaya sunarak, Merkez Komitesi'nin sol kanadıyla kendisi arasındaki yarı yarıya yıkılmış olan köprüyü tamir etti. Bu önerilerin her ikisi de oybirliği ile kabul edildi. Sol tarafta kendisini böylece güvence altına aldıktan sonra, Stalin son anda gölgeye çekildi: bekleyecekti. Yaroslavskiy başta olmak üzere en yeni tarihçilerin hepsi, Stalin'in ayın 24'ünde Smolniy'de yapılan

Merkez Komitesi toplantısında bulunmadığı ve ayaklanmanın örgütlenmesinde hiçbir görev üstlenmediği gerçeğinin dikkatle etrafından dolanmaktadır! Oysa belgelerin tartışılmaz bir biçimde ortaya koyduğu bu gerçek, Stalin'in politik kişiliğini ve yöntemlerini, başka herhangi bir şeyin yapabileceğinden çok daha iyi bir biçimde karakterize etmektedir.

1924'den bu yana, Stalin'in politik biyografisinde Ekim'in temsil ettiği boşluğu doldurabilmek için sayısız çaba harlandı. Bu, iki takma isim aracılığıyla yapıldı: "Merkez Komitesi" ve "Pratik Merkez". Eğer o zamanın Merkez Komitesi'nde görevli olan kişileri biraz daha yakından incelemesek, ne Ekim önderliğinin işleyişini ne de son dönem epigon efsanelerinin mekanizmasını anlayabiliriz.

Parti içinde herkesin saygı duyduğu, önderliği kabul gören ama olguların da gösterdiği gibi, "diktatör" olmaktan çok uzak olan Lenin dört aylık bir dönem için Merkez Komitesi çalışmasında doğrudan yer almamıştı ve bir dizi taktik sorunla ilgili Merkez Komitesi'ne karşı sert bir muhalefet içindeydi. Eski Bolşevik çekirdeğin, seçkinlikte Lenin'in bir hayli gerisinde kalan ama kendilerinden sonra gelenlerden de bir o kadar mesafeye ayrılan önderleri Zinovyev ve Kamenev'di. Lenin gibi Zinovyev de yeraltındaydı. Ekim'den önce Zinovyev ve Kamenev Lenin'e ve Merkez Komitesi çoğunluğuna karşı kararlı bir muhalefet içine girmişlerdi. Bu her ikisini de saflardan uzaklaştırdı. Eski Bolşeviklerden Sverdlov hızla ön plana fırlamıştı ama o zamanlar Merkez Komitesi içinde henüz yeniydi. Örgütçülük yeteneği ancak daha sonraları, Sovyet devletinin inşa yılları boyunca tam olarak gelişti. Partiye kısa süre önce katılmış olan Dzerjinskiy devrimci mizacıyla tanınırdı ama bağımsız bir politik nüfuz iddiası yoktu. Buharin, Rıkov ve Nogin Moskova'da yaşıyorlardı. Buharin yetenekli ama güvenilmez bir teorisyen olarak kabul ediliyordu. Rıkov ve Nogin ayaklanma muhalifiydiler. Lomov, Bubnov ve Miliutin önemli sorunlar karara bağlanırken hemen hiç kimse tarafından dikkate alınmazlardı; üstelik Lomov Moskova'da çalışıyordu, Miliutin ise sürekli ülkeyi dolaşıyordu. Joffé ve Uritzkiy sürgündeki geçmişlerinde Trotskiy'le çok yakın bağlar kurmuşlardı ve onunla uyum halinde çalışıyorlardı. Genç Smilga Finlandiya'da çalışıyordu. Merkez Komitesi'nin bu bileşimi ve iç durumu Lenin'in doğrudan liderliğe geri dönüşüne dek partinin komuta merkezinin sonradan üstleneceği rolü neden en düşük düzeyde bile oynamadığını ve oynayamadığını yeterince açıklamaktadır. Tutanaklar en önemli sorunların-Sovyet Kongresi, garnizon, Askeri Devrimci Komite sorunlarının- Merkez Komitesi'nde önceden tartışılmadığını ve onun inisiyatifiyle belirlenmediğini, bu sorunların Smolniiy'de Sovyet'in pratik faaliyeti sonucunda ortaya çıktığını ve Sovyet'in önderleri arasında -çoğunlukla Sverdlov'un da katılımıyla- ele alınıp belirlendiğini göstermektedir.

Genel olarak söyleyecek olursak, Stalin Smolniiy'de pek boy göstermemiştir. Devrimci kitlelerin baskısı daha da belirleyici hale geldikçe, olayların etki

alanı genişledikçe, Stalin daha arka plana çekilmiş, politik düşüncesi daha da belirsizleşmiştir, inisiyatifi daha da zayıflamıştır. 1905'te de bu böyleydi, 1917'de de. Aynı şey sonradan da, dünya arenasında büyük tarihsel sorunların ortaya çıktığı her anda yineleni. Merkez Komitesi'nin 1917 tutanaklarının yayınlanmasının Stalin'in biyografisinde bir Ekim boşluğunu ancak daha da çıplak bir hale getirdiği açıkça ortaya çıkınca, bürokratik tarihçiler "pratik merkez" efsanesini yarattılar. Şu son yıllar boyunca iyice popülerleşen bu öykünün bir açıklamasını yapmak, Ekim Devrimi'nin her türlü eleştirel tarihinin zorunlu bir ögesi haline gelmektedir.

Merkez Komitesi'nin Lesnı'daki 16 Ekim tarihli konferansında ayaklanmaya karşı getirilen argümanlardan bir tanesi de "henüz bir merkezimiz bile yok" biçiminde ifade ediliyordu. Köşede kenarda bir yerde yapılan bu hızlı oturumda Lenin'in önerisiyle Merkez Komitesi bu eksiği derhal telafi etme kararı aldı. Tutanaklarda şöyle yazıyor: "Merkez Komitesi şu üyelerden oluşan bir askeri devrimci merkez örgütler: Sverdlov, Stalin, Bubnov, Uritzkiy ve Dzerjinskiy. Bu merkez Sovyet Devrimci Komitesi'nin tamamlayıcı parçalarından biri haline gelir." Herkesin unutmmuş olduğu bu karar, ilk kez 1924'de arşivlerde bulundu ve en önemli tarihsel belge olarak anılmaya başlandı. Yaroslavskiy şunları yazıyordu: "Bu organ (ve yalnızca o) ayaklanmada yer alan tüm örgütleri yönetti (devrimci askeri birimler, Kızıl Muhafızlar). Bu sözcükler "ve yalnızca onlar" bütün bu *ex post facto* uydurmanın amacını yeterince açık bir biçimde ortaya koyuyor. Ama yine de Stalin durumu daha açık bir biçimde ifade ediyordu: "Ayaklanmayı yönetmek üzere çağrılan pratik merkez görevlileri arasında, ne gariptir ki Trotskiy... yoktu." Stalin bu düşünceyi geliştirebilmek için söz konusu kararın ikinci yarısını yok etmek zorunda kalmıştır: "Bu merkez Sovyet Devrimci Komitesi'nin tamamlayıcı bir parçası haline gelir." Eğer Askeri Devrimci Komite'nin başında Trotskiy'in olduğunu anımsayacak olursanız, Merkez Komitesi'nin, hâlihazırda işin merkezinde yer alanlara yardım etmek üzere yeni elemanlar atamakla yetinme nedenini anlamak zor olmaz. Üstelik, ne Stalin ne de Yaroslavskiy, "pratik merkez" in neden ilk kez 1924'te anımsandığını hiç bir zaman açıklamadılar.

Gördüğümüz gibi, Ekim'in 16'sı ile 20'si arasında, ayaklanma kesin olarak Sovyet'in yoluna girdi. Askeri Devrimci Komite, doğduğu andan beri, yalnızca garnizonun değil, Ekim'in 13'ünden itibaren Petrograd Yürütme Komitesi'ne bağlanan Kızıl Muhafızlar'ın da dolaysız önderliğini elinde bulunduruyordu. Herhangi bir başka yönetici merkeze yer yoktu. Ne Merkez Komitesi tutanaklarında ne de Ekim'in ikinci yarısıyla ilgili herhangi bir başka malzeme içinde, bu sözde çok önemli kurumun en ufak bir faaliyet izine rastlayabilirsiniz. Hiç kimse bu kurumun çalışmalarına ilişkin bir rapor hazırlamamıştır; kendisine hiçbir görev verilmemiştir; üyeleri Merkez Komitesi toplantılarında hazır buldukları ve doğrudan bir "pratik merkez" in uzmanlık alanına girmesi gereken sorunlarla ilgili kararlara katıldıkları halde, bu kurumun adı hiç kimse

tarafından anılmamıştır.

Ekim'in ikinci yarısı boyunca Smolnii'de neredeyse sürekli olarak iletişim görevini üstlenen, Parti'nin Petrograd Komitesi üyesi Sveşnikov'un, ayaklanmaya ilişkin sorunlar üzerine pratik emirler almak üzere en azından nereye gideceğini biliyor olması gerekirdi. Kendisi şunları yazmıştır: “Askeri Devrimci Komite doğdu: onun doğum anından itibaren, proletaryanın devrimci faaliyetinin çeşitli öğeleri bir yol gösterici merkezi kazandılar.” Şubat günlerinden iyi tanıdığımız Kayurov, Vıborg bölgesinin Smolnii'den gelecek sinyali nasıl bir gerilimle beklediğini anlatıyor: “Akşam (24 Ekim akşamı), Askeri Devrimci Komite'nin yanıtı geldi – Kızıl Muhafızlar'ı savaşa hazırlayın.” Kayurov açık ayaklanmanın başlangıç anında, başka bir merkezin varlığından tamamen habersizdir. Aynı amaçla, Sadovskiy, Podvoyskiy, Antonov, Mehonoşin, Blagonravov ve isyana doğrudan katılan başkalarının anılarına da başvurulabilir. Bunlardan bir teki bile, Yaroslavskiy'in tüm örgütleri yönettiğini varsaydığı bu “pratik merkez”i anımsamamaktadır. Ve nihayet Yaroslavskiy bile yazdığı tarihte, kendisini merkezin yaratılmasına ilişkin basit bir açıklama ile sınırlamaktadır: faaliyeti konusunda söyleyebileceği tek sözcük yoktur. Sonuç kendiliğinden çıkmaktadır: Yönettiklerinin hakkında hiçbir şey bilmedikleri bir yönetim merkezi tarih nezdinde mevcut değildir.

Ama “pratik merkez”in bir uydurmaca olduğunu göstermek için daha dolaysız kanıtlar da ileri sürülebilir. 20 Ekim'de Merkez Komitesi'nin bir toplantısında Sverdlov, tartışmadan da anlaşılabilirliği gibi, ayaklanma sorunlarına ilişkin karar alınırken Askeri Örgüt'ün önderlerinin de çağrılması talebini içeren, Bolşeviklerin Askeri Örgütü'ne ait bir bildirme okudu. Joffé bu talebin reddedilmesini önerdi: “Çalışmak isteyen herkes Sovyet'in yönetimindeki devrim merkezine katılabilir.” Trotskiy Joffé'nin önerisinin daha yumuşak bir formülasyonunu önerdi: “Tüm örgütlerimiz devrim merkezine katılabilir ve burada hizbimiz içinde kendilerini ilgilendiren her türlü sorunu tartışabilirler.” Bu biçimiyle kabul edilen karar, Sovyet'le bağlantılı olarak çalışan tek bir devrim merkezi olduğunu göstermektedir: Askeri Devrimci Komite. Eğer ayaklanmayı yönetmek için başka bir merkez olsaydı birileri onun en azından varlığını anımsıyor olmalıydı. Ama hiç kimse anımsamıyordu –adı “pratik merkez” görevlilerinin başında yer alan Sverdlov bile.

24 Ekim tutanakları bu konuda daha da öğreticidir. Kentin ele geçirilmesinden hemen önceki saatler boyunca, ayaklanmanın “pratik merkezi”nden hiç söz edilmediği gibi, bu merkezin yaratılması kararı aradan geçen 8 günün hay-huyu içinde tamamen unutulduğu için, Trotskiy'in bir önerisi üzerine Sverdlov, Dzerjinskiy ve Bubnov -16 Ekim tarihli kararlar bu öneriye zaten gerek kalmaksızın Askeri Devrimci Komite'nin görevlileri arasına girmiş olmaları gereken Merkez Komitesi üyeleri- “Askeri Devrimci Komite'nin hizmetine” atanmışlardır. Bu türden bir yanlış anlamının nasıl ortaya çıkabildiği, yeraltından ancak yeni yeni

çıkan Merkez Komitesi'nin örgütü ve yöntemleri bakımından, son yılların her şeye kadir ve her şeyi saran sadaretinden henüz bir hayli uzakta olduğu gerçeğiyle açıklanabilir. Öyle ki Merkez Komitesi'ne ait malzemelerin en önemli bölümü Sverdlov'un yan cebinde taşınıyordu.

O sıcak günlerde bir toplantının son dakikalarında kurulup, hemen ardından unutulup giden gelip geçici kurum sayısı az değildi. Merkez Komitesi'nin 7 Ekim'deki toplantısında, “karşı-devrimle mücadele istihbarat bürosu” diye bir büro kuruldu. Bu, ayaklanma sorunları ile uğraşmak üzere kurulan ilk organın şifreli adıydı. Personeline gelince, tutanaklar şöyle yazıyor: “Büroya Merkez Komitesi'nden üç kişi seçilmiştir: Trotskiy, Sverdlov, Bubnov. Bu kişiler büroyu kurmakla görevlendirilmişlerdir.” Peki, ayaklanmanın bu ilk “pratik merkez”i var olmuş mudur? Hiçbir iz bırakmadığına göre kuşkusuz hayır. 10 Ekim toplantısında kurulan büro da pek ömürlü olmamış ve kendisini kesinlikle hiçbir olayda göstermemiştir: bir kez bile toplanıp toplanmadığı kuşkuludur. Bölgelerdeki çalışmanın dolaysız önderi durumundaki Petrograd parti örgütünün Askeri Devrimci Komite'den ayrılmaması için, ikili hatta üçlü güvence sistemini seven Lenin'in önerisiyle Trotskiy kritik hafta için Petrograd Komitesi'nin en yüksek idari organına katıldı. Bununla birlikte, bu karar da kâğıt üzerinde kaldı. Trotskiy'in de katıldığı tek bir toplantı bile yapılmadı. Sözde “pratik merkez”in kaderi de aynı oldu. Bağımsız bir kurum olarak var olması niyeti zaten hiç söz konusu olmamıştı ama bir yardımcı organ olarak bile var olamadı.

“Merkez” görevlileri olarak atanan beş kişiden Dzerjinskiy ve Uritzkiy Askeri Devrimci Komite'nin çalışmasına ancak iktidar devrildikten sonra tamamen katılabilirler. Sverdlov Askeri Devrimci Komite'yle parti arasında bağlantı kurulmasında müthiş bir rol oynadı. Stalin Askeri Devrimci Komite'nin çalışmasına hiç katılmadı ve toplantılarda kesinlikle bulunmadı. Sayısız belgeler, tanıkların ve katılımcıların ifadeleri ve son dönemde yazılan anılar arasında Stalin'in adına tek bir kez bile rastlamak olanaklı değildir.

Devrim tarihine ait olayları içeren resmi derlemede, tüm olgusal gazete haberlerinin, tutanakların, arşivlerin, katılanların anılarının...vb günlere göre gruplandırıldığı özel bir cilt Ekim'e ayrılmıştır. Bu derleme, geçmişin revizyonunun tüm hızıyla sürdüğü 1925 yılında yayınlanmış olmasına karşın, arka bölümde yer alan indeks içinde Stalin'in isminin karşısında tek bir sayfa numarası yer almaktadır ve kitabın ilgili sayfası açıldığında yine Merkez Komitesi'nin “pratik merkez” konusundaki kararına ilişkin aynı metinle ve Stalin'in bu merkezin beş üyesinden biri olduğuna ilişkin notla karşılaşılır. Üçüncü sınıf malzemelerle bile tıka basa doldurulmuş olan bu ciltte Stalin'in Ekim'de ister “merkez”in sahası içinde ister dışında tam olarak ne iş yaptığına dair herhangi bir bilgi bulmaya çalışmak boşunadır.

Stalin'in politik fizyonomisini tek sözcükle tanımlamak gerekirse, o Bolşevizm içinde her zaman bir “merkezci” oldu. Yani Marksizm'le oportünizm

arasında bir aracılık konumu işgal etmeye organik olarak eğilimliydi. Ama o Lenin'den korkan bir merkezciydi. 1924'e dek Stalin'in yörüngesinin her aşaması, her zaman iki kuvvetin bir ürünü olarak açıklanabilir: Kendi merkezci karakteri ve Lenin'in devrimci basıncı. Merkezçiliğin beş para etmez karakteri kendisini en olgun haliyle büyük tarihsel olayların sınavında gösterir. Stalin 20 Ekim'de, Zinovyev ve Kamenev'i haklı çıkarmak için "durumumuz kendi içinde çelişkili" dedi. Aslında Stalin'in devrimde herhangi bir bağımsız konum işgal etmesini merkezçiliğin kendi içinde çelişkili karakteri olanaksız kıldı. Öte yandan, tarihin büyük dönüm noktalarında kendisini felçleştiren özellikleri –tetikte beklemek ve deneme yoluyla manevralar yapmak-, kitle hareketi geri çekilmeye başladığında ve yüksek memur kazandığı şeyi -yani öncelikle yeni hoşnutsuzluklara karşı kendi konumunu- sağlama bağlama hevesiyle öne çıktığı zaman, ona gerçek bir üstünlük sağlıyor olmalıdır. Devrim adına hükmeden yüksek memurun devrimci prestije ihtiyacı vardır. Stalin, "eski Bolşevik" olma özelliğiyle, bu prestijin düşünülebilecek en uygun cisimleşmesini temsil etmiştir. Kitleleri geri püskürten kolektif memur onlara şöyle der: "Bunu sizin için biz yaptık." Yalnızca bugüne değil, geçmişe de serbestçe el atar. Memur–tarihçi tarihi değiştirir, biyografileri onarır, şöhretler yaratır. Stalin'in devrimin tacı haline gelebilmesi için önce devrimin bürokratikleştirilmesi zorunlu olmuştur.

Stalin'in, Marksist bir çözümlenme için son derece ilgi çekici olan kişisel yazgısında tüm devrimlerin yasasının yeni bir kırılmasını buluruz: İsyarla yaratılan bir rejimin gelişmesi kaçınılmaz olarak yıllarla ölçülen gel git dönemlerinden geçer ve bu süreç içindeki ahlaki gericilik dönemleri, tüm temel özellikleri nedeniyle devrimci saldırı dönemlerinde önder rol oynamayan ve oynaması olanaklı da olmayan kişileri ön plana çıkarır.

Parti ve devrim tarihinin bürokratik revizyonu Stalin'in doğrudan gözetimi altında gerçekleşmektedir. Bu çalışmanın işaret levhaları, Sovyet makinesinin gelişimindeki aşamaları belirgin biçimde ortaya koymaktadır. 6 Kasım 1918'de (yeni takvime göre) Stalin *Pravda*'daki bir yıldönümü makalesinde şunları yazıyordu: "Devrimi başından sonuna dek esinleyen, Lenin Yoldaş'ın yönetimindeki parti Merkez Komitesi'ydi. O zamanlar Vladimir İlyiç, Petrograd'ın Vıborg bölgesinde bir apartman katında gizlilik koşullarında yaşıyordu. 24 Ekim akşamı, hareketin genel önderliğini üstlenmek üzere Smolnıy'e çağırıldı. Ayaklanmanın pratik örgütlenmesine ilişkin tüm işler, Petrograd Sovyet Başkanı Trotskiy Yoldaş'ın doğrudan önderliği altında yürütüldü. Garnizonun hızla Sovyet'ten yana geçmesini ve Askeri Devrimci Komite'nin çalışmalarının becerikli yönetimini partinin esas olarak ve öncelikle Trotskiy Yoldaş'a borçlu olduğunu kesin olarak söylemek mümkündür. Antonov ve Podvoyskiy yoldaşlar Trotskiy Yoldaş'ın baş yardımcılarıydı."

Ne bu kitabın yazarının, ne de bir Sosyal Devrimci'nin kurşunuyla aldığı yaradan henüz iyileşmekte olan Lenin'in bu retrospektif rol ve değer

bölüştürülmesini o günlerde önemseydiği sanılmasın. Ancak birkaç yıl sonra, Stalin'in daha o zaman, 1918'in zorlu sonbahar aylarında, yine olağanüstü bir ihtiyatla, Ekim'deki parti önderliğinin yeni bir tablosunu çizmeye hazırlandığı gerçeğini ortaya çıkardığında bu makale yeni bir anlam kazanmıştır. "Devrimi başından sonuna kadar esinleyen, Lenin Yoldaş'ın yönetimindeki parti Merkez Komitesi'ydi." Bu cümle, ayaklanmanın gerçek esinleyicisinin Merkez Komitesi ile kayda değer bir çatışma içinde hareket eden Lenin olduğunu –son derece haklı olarak- düşünenlere karşı bir polemiktir. Stalin daha o dönemde bile, Ekim'de kendisinin geçirdiği kararsızlıkları ancak Merkez Komitesi anonim adı altında gizleyebiliyordu. Lenin'in Petrograd'da bir apartman katında gizlilik koşullarında yaşadığına ve 24 Ekim akşamı, hareketin genel önderliğini üstlenmek üzere Smolnii'ye çağrıldığına ilişkin sonraki iki cümle ise, ayaklanma önderinin Trotskiy olduğu konusunda partide egemen olan izlenimi zayıflatmak üzere tasarlanmıştı. Trotskiy'e ithaf edilen sonraki cümleler, bugünün politik akustığı içinde bir methiye gibi duruyor: gerçekte ise bunlar Stalin'in asgari olarak söylebilecekleriydi. Bunlar, Stalin'in polemik izlerini gizleyebilmek için sarf etmek zorunda kaldığı cümlelerdir. Bu coşkulu yıldönümü makalesinin karmaşık yapısı ve titiz savunmacı havası, o zamanlar partiye egemen olan genel görüşün hiç de fena bir izlenimini sunmuyor.

Bu arada, söz konusu makalede pratik merkezden kesinlikle söz edilmemektedir. Tersine, Stalin kesin olarak "Ayaklanmanın pratik örgütlenmesine ilişkin tüm işler(in)... Trotskiy'in doğrudan önderliği altında yürütüldü(ğünü)" bildirmektedir. Ama Trotskiy'in "pratik merkez" in bir üyesi olmadığını anımsayalım. Oysa Yaroslavskiy'den duyduğumuza göre, bu organ ayaklanmada yer alan tüm örgütleri yönetmiştir. Bu iç çelişkinin çözümü basittir: 1918'de olaylar herkesin kafasında henüz çok tazeydi ve hiçbir zaman var olmayan bir "merkez" hakkındaki kararı tutanaklar içinden cımbızla çekip çıkarmak başarılı bir sonuç vermeyecekti.

1924 yılında artık pek çok şey unutulduğunda, Stalin Trotskiy'in neden "pratik merkez" üyesi olmadığını şu biçimde açıkladı: "Trotskiy'in Ekim Devrimi'nde özel bir rol oynamadığını ve zaten oynayamayacağını söylemeliyiz." Aynı yıl Stalin "Ekim ayaklanmasında Trotskiy'in özel rolü efsanesini" yıkmamanın tarihçilerin görevi olduğunu açıkça belirtti. Peki Stalin bu yeni versiyonu 1918 tarihli kendi makalesiyle nasıl bağdaştırıyor? Çok basit bir biçimde: Eski makalesinden alıntı yapmayı herkese yasaklıyor. 1918'in Stalin'yle 1924'ün Stalin'i arasında bir orta yol bulmaya çalışan tarihçiler partiden derhal atılıyorlar.

Yine de Stalin'in bu ilk yıldönümü makalesinden daha yetkili tanıklıklar da var. Lenin'in yapıtlarının resmi baskısındaki notlarda, *Trotskiy* sözcüğü altında şunlar okunuyor: "Petersburg Sovyeti Bolşevik olduktan sonra başkan seçildi ve 25 Ekim ayaklanmasını bu konumdan örgütledi ve yönetti." İşte bu "özel rol efsanesi" Lenin henüz sağken, toplu yapıtlarında böyle kesin bir biçimde

onaylanmıştı.

Bu tarihsel malzemeyi revize etme sürecini resmi başvuru kitaplarından yıl yıl izleyebilirsiniz. 1925’de Trotskiy’e karşı kampanya artık tüm hızıyla sürerken, resmi yıllık “Komünist Almanak”ta hâlâ şunlar yazabiliyordu. “Ekim Devrimi’nde Trotskiy en etkin önder konumundaydı. 1917 Ekim’inde silahlı ayaklanmayı örgütleyen Petrograd Devrim Komitesi’ne başkan seçilmişti.” 1926 baskısında ise, bu sözlerin yerine kısa tarafsız bir not konmuştur: “1917 Ekim’inde Leningrad Devrimci Komitesi başkanı.” 1927’den bu yana ise Stalin okulu, daha önce kullanılmamış bir öyküyü tüm Sovyet okul kitaplarına sokarak gündeme getirmektedir. Trotskiy, “tek ülkede sosyalizm’e karşı olduğuna göre aslında Ekim Devrimi’ne de karşı olmalıdır. Ama ne şanslıyız ki, olayları mutlu sona ulaştıran “pratik merkez” vardır. Usta tarihçinin açıklamayı ihmal ettiği tek şey, Bolşevik Sovyet’in neden Trotskiy’i başkan seçtiği ve partinin önderliği altındaki aynı Sovyet’in neden Trotskiy’i Askeri Devrimci Komite’nin başına getirdiğidir.

Lenin özellikle de devrimin kaderini ilgilendiren konularda, safdil değildi. Onu sözlü güvencelerle yatıştırabilmek olanaksızdı. Uzaktayken, her belirtiyi kötüye yormaya eğilimliydi. Olayların doğru bir biçimde yönlendirildiğine ancak gözleriyle görünce –yani Smolniy’e geldiğinde- nihayet inandı. Trotskiy 1924’de yayınlanan anılarında bundan söz eder: “Parti ve Sovyet’e ait belgelerimizin yayınlanmasını güvence altına almak için, Litovskiy Alayı’ndan bir birliği yazılı emirle görevlendirdiğimi öğrendiği zaman, bunun Lenin üzerinde bıraktığı müthiş etkiyi anımsıyorum... Lenin sevincinden çılgın gibiydi, duygularını nidalarla, kahkahalarla ve ellerini ovuşturarak dışa vurdu. Ardından sessizleşti, bir an düşündü ve şöyle dedi: ‘İyi iyi, böyle de yapılabilir. Yeter ki iktidarı alın’. İktidarı bir komployla almayı reddetmemizi ancak o anda kabullenebildiğini anladım. Son saate dek düşmanın yolumuzu kesip bizi gafil avlayacağından korkmuştu. Ancak o anda... içi rahat edebilmiş ve sonunda olayların aldığı seyri onaylamaya başlamıştı.”

Bu öykü de sonradan tartışıldı. Ne olursa olsun, nesnel durum bunu karşı konulmaz biçimde desteklemektedir. 24 Ekim akşamı, Lenin son bir telaş nöbetine kapıldı ve bu nöbete kendisini öyle bir kaptırdı ki askerleri ve işçileri Smolniy’e basınç yapmak üzere seferber etmek için gecikmiş bir girişimde bulundu. Birkaç saat sonra, Smolniy’de gerçek durumla karşılaşınca ruh hâli ne büyük hızla değişmiş olmalı. Kaygılarının, Smolniy’e yönelik dolaylı ve dolaysız sitemlerinin sona erdiğini, en azından birkaç cümle, birkaç sözcükle de olsa belirtmekten kendisini alıkoymuş olamayacağı açık değil mi? Karmaşık açıklamalara zaten gerek yoktu. Bu hiç de sıradan sayılamayacak anda yüz yüze gelen her iki kişi için de yanlış anlamaların son derece anlaşılabilir kaynakları vardı. Ve bunlar o anda ortadan kalkmıştı. Aynı şeylere yeniden geri dönmenin yararı yoktu. Tek cümle yeterliydi: “Böyle de yapılabilir”. Yani: “Bazen telaş ve kuşku konusunda

belki fazla ileri gittim ama sanırım anlıyorsunuz...” Kim anlamazdı ki? Lenin duygusallığa yatkın değildi. Onun için özel bir gülümsemeyle birlikte tek cümle, “böyle de yapılabilir”, dünün önemsiz yanlış anlamalarını bir yana bırakıp güven bağlarını pekiştirmek için fazlasıyla yeterliydi.

Lenin’in 25 Ekim’deki ruh hâli, Volodarskiy dolayısıyla sunduğu ve ayaklanmayı “görülmemiş derecede kansız ve eşsiz derecede başarılı” olarak tanımladığı bir karar tasarısında en açık biçimde kendini göstermektedir. Lenin’in, her zaman olduğu gibi sözcük bakımından kıt ama öz bakımından çok değerli olan bu ayaklanma övgüsünü yapma işini üstlenmesi bir tesadüf değildir. Yalnızca o, “saha kenarından öğütler”in müellifi, kendisini sadece kitlelerin kahramanlığına değil aynı zamanda önderlerin hizmetine de saygı gösterebilecek kadar cömert hissetmiştir. Lenin’in bunu yaparken ek psikolojik güdeleri olduğundan kuşku duymak neredeyse olanaksızdır. Smolniiy’de olayların çok yavaş seyretmesinden sürekli korkmuştur ve artık bunun eylem içinde ortaya çıkan avantajlarını teslim eden ilk kişi olmak için acele etmektedir.

Lenin Smolniiy’e vardığı andan itibaren, doğal olarak, tüm politik, örgütsel ve teknik işlerin yönetimindeki yerini aldı. 29 Ekim’de Petrograd’da junkerler bir ayaklanma yaptılar. Kerenskiy bir dizi Kazak birliğinin başında Petrograd’a karşı harekete geçmişti. Askeri Devrimci Komite bir savunma göreviyle karşı karşıyaydı. Bu işi Lenin yönetti. Trotskiy anılarında şöyle yazıyor: “Hızlı bir başarı, bir yenilgi kadar silahsızlandırıcıdır. Olayların gerisindeki iç mantığı bir an bile gözden kaçırmamak; her başarıdan sonra kendi kendinize ‘henüz hiçbir şey kazanılmadı, henüz hiçbir şey güvence altında değil’ demek; bir silahlı eylemin başlangıcından beş dakika önceki uyanıklığın, enerjinin ve yüksek basıncın aynısını belirleyici bir zaferden beş dakika önce de taşıyabilmek. Zaferden beş dakika sonra ve ilk muzaffer çılgınlık henüz dinmemişken kendi kendinize, ‘zafer henüz güvence altında değil, bir dakika bile yitirmemeliyiz’ demek – Lenin böyle bir yaklaşıma, eylem biçimine ve yöneme sahipti, politik karakterinin organik özü, evrimci ruhu böyleydi.”

Lenin’in Mejraysontsi konusundaki yersiz korkularından söz ettiği Petrograd Komitesi’nin yukarıda anılan 1 Kasım toplantısının gündemi, Menşevikler ve Sosyal Devrimciler’le bir koalisyon hükümeti sorunuydu. Sağ kanat, Zinoviyev, Kamenev, Rıkov, Lunaçarskiy, Riyazanov, Miliutin ve diğerleri zaferden sonra bir koalisyon konusunda ısrar ettiler. Lenin ve Trotskiy, Sovyetlerin İkinci Kongresi’nin çerçevesini aşacak herhangi bir koalisyona kararlı biçimde karşı çıkan konuşmalar yaptılar. “Merkez Komitesi içinde ve partimizin geniş çevrelerinde anlaşmazlıklar” diyordu Trotskiy, “ayaklanmadan önce oldukça derindi... O zaman da, bugün muzaffer ayaklanmadan sonra söylenenlerin aynısı söylenmişti: Anlıyor musunuz, teknik bir aygıtımız olmayacak. Şu anda bizi korkutmak, zaferden yararlanmamızı engellemek için olduğu gibi, o zaman da renkler karanlık gösteriliyordu”. Trotskiy Lenin’le el ele, eskiden ayaklanma muhaliflerine karşı

verdiği mücadelenin aynısını koalisyon taraftarlarına karşı da verdi. Lenin aynı toplantıda şöyle dedi: “Bir anlaşma mı? Bundan ciddi olarak söz edebilmek olanaksız. Trotskiy çok önceden birliğin olanaksız olduğunu söylemişti. Trotskiy bunu anladı ve o zamandan beri ondan daha iyi bir Bolşevik yoktur.”

Sosyal Devrimciler ve Menşevikler bir anlaşmanın en önemli koşulları arasında, kendileri için en nefret verici iki kişinin – “Ekim ayaklanmasının birinci dereceden suçluları olan Lenin ve Trotskiy’in”- hükümetten uzaklaştırılması talebini öne sürdüler. Parti Merkez Komitesi’nin bu talep karşısındaki tavrı öyle bir tavidir ki, aşırı anlaşma yanlısı –kişisel olarak bu ödüne bile hazır olan- Kamenev, Merkez Yürütme Komitesi’nin 2 Kasım’daki toplantısında şunu ilan etmeyi zorunlu gördü: “Lenin ve Trotskiy’i dışlamamız isteniyor; bu önerinin yerine getirilmesi partimizi başsız bırakacaktır, bunu kabul etmiyoruz.”

Devrimci görüş (ayaklanma yanlısı ve Uzlaşmacılarla koalisyonla karşı görüş) işçi bölgelerinde “Lenin ve Trotskiy’in görüşleri” olarak adlandırılıyordu. Belgelerin ve tutanakların da tanıklık ettiği gibi, bu sözcükler gündelik bir ifade haline geldi. Merkez Komitesi içindeki kriz anında, Petrograd’da geniş bir kadın işçi konferansı, “Lenin ve Trotskiy önderliğindeki Parti Merkez Komitesi’nin politikasını” selamlayan bir kararı oy birliğiyle kabul etti. 1917 Kasım’ı gibi erken bir tarihte Baron Budberg günlüğünde “yeni *duumvir*ler, Lenin ve Trotskiy”den söz ediyordu. Aralık ayında bir grup Sosyal Devrimci “Bolşeviklerin başlarını kesmeye” karar verdiklerinde komplotculardan biri olan Boris Sokolov’a göre, “en zararlı ve en önemli Bolşeviklerin Lenin ve Trotskiy olduğu” açıklı, “onlardan başlamak gerekiyor”du. İç savaş yılları boyunca bu iki isim aynı kişiye aitmişçesine hep bir arada kullanıldı. Bir zamanlar bir devrimci Marksist olan ve sonradan Ekim Devrimi’nin azgın düşmanı haline gelen Parvus 1919’da şunları yazıyordu: “Lenin ve Trotskiy, bu, idealist amaçlar uğruna Bolşevik yola giren herkes için kolektif bir isimdir...” Ekim Devrimi’nin politikasını sert bir şekilde eleştiren Rosa Luxemburg, eleştirisini hem Lenin hem de Trotskiy’e birlikte yöneltiyordu. Şöyle yazıyordu: “Arkadaşlarıyla birlikte Lenin ve Trotskiy, dünya proletaryasına bir örnek veren *ilk* kişiler oldular. Ve Hutten’la birlikte hâlâ şöyle bağırabilen *tek* kişiler olmaya devam ediyorlar: *Buna cesaret ettim!*” 1918 Ekim’inde Merkez Yürütme Komitesi’nin coşkulu toplantısında, Lenin yabancı burjuva basınından bir alıntı okudu. “İtalyan işçileri” dedi, “Lenin ve Trotskiy’den başka hiç kimsenin İtalya’da yolculuk etmesine izin vermeyecekmiş gibi davranıyorlar.” Bu türden sayısız tanıklık vardır. Bunlar Sovyet rejiminin ve Komünist Enternasyonal’in ilk yılları boyunca *nakar*at gibi tekrarlanırlar. Katılımcılar ve gözlemciler, dostlar ve düşmanlar, yakındakiler ve çok uzakta-kiler Lenin ve Trotskiy’nin Ekim Devrimi’ndeki faaliyetlerini öylesine sıkı bir düğümle birbirine bağlamışlardır ki, epigon tarihçiler onu çözmeyi ya da kesip atmayı başaramayacaklardır.